

АПРОБАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРАВООХОРОНЦІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ ПРОТИ ПЕРЕВАЖАЮЧОГО ЗА СИЛОЮ ПРАВОПОРУШНИКА

APPROVAL OF PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF READINESS OF FUTURE LAW ENFORCEMENT OFFICERS FOR APPLICATION OF MEASURES OF PHYSICAL INFLUENCE AGAINST BY POWER OF THE CRIMINAL

Стаття присвячена актуальним питанням формування прикладних професійних компетентностей майбутніх офіцерів інституції сектору безпеки і оборони України у різних умовах службово-бойової діяльності (далі – СБД). Головною метою роботи є апробація педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів (на прикладі курсантів факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ) до застосування заходів фізичного впливу проти переважачого за силою правопорушника (правопорушників) у різних умовах СБД.

Відповідно до результатів моніторингу спеціальної науково-методичної літератури, членами науково-дослідної групи (далі – НДГ) встановлено, що попри значну кількість робіт з обраного нами напряму наукової розвідки питанням моделювання та апробації педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу проти переважачого за силою правопорушника (правопорушників) у різних умовах СБД присвячено не досить теоретичних та емпіричних досліджень, що потребує подальших наукових пошуків для формування остаточних суджень щодо цієї важливої для науки та практики спеціальної фізичної підготовки проблеми.

З метою апробації розроблених нами педагогічних умов у системі спеціальної фізичної підготовки (далі – СФП) майбутніх офіцерів-правоохоронців організовано педагогічний експеримент, у якому взяли участь курсанти старших курсів факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ (ХНУВС, $n = 86$ осіб). Учасників педагогічного експерименту було розподілено на дві репрезентативні групи: контрольну (Kg , $n = 42$ особи) та експериментальну (Eg , $n = 44$ особи). З метою формування готовності до ведення рукопашної сутички із переважачим за силою противником (противниками) майбутніми офіцерами-правоохоронцями у різних умовах СБД, представниками Kg під час практичних занять у системі СФП, форм фізичної підготовки використовувалася діюча методика, передбачена відповідними нормативно-правовими документами [9].

Досліджувані курсанти Eg у системі СФП, форм фізичної підготовки додатково використовували розроблені нами педагогічні умови (табл. 1). Запропоновані членами НДГ педагогічні умови використовувалися курсантами Eg тричі на тиждень упродовж третього етапу дослідження, що сприяло стійкому формуванню в них

навичок службово-прикладного рукопашного бою, який забезпечує перевагу (перемогу) під час ведення рукопашної сутички із переважачим за силою противником (противниками). При порівнянні показників до та після використання розроблених членами НДГ педагогічних умов встановлено, що результати, отримані наприкінці педагогічного експерименту у досліджуваних групах, зрости відносно вихідних даних і ці відмінності переважно є достовірні (Eg , $P \leq 0,05$).

Ключові слова: апробація, заходи фізичного впливу, майбутні офіцери, педагогічні умови, поліцейські, правопорушники, професійна освіта, рукопашна підготовка, службова підготовка, техніко-тактичний арсенал

The article is devoted to topical issues of formation of applied professional competencies of future officers of the Institutions of the Security and Defense Sector of Ukraine in different conditions of service and combat activity (SCA). The main purpose of the work is to test the pedagogical conditions of forming the readiness of future officers (on the example of cadets of the faculty № 2 of Kharkiv National University of Internal Affairs) to apply measures of physical influence against the predominant offender (offenders) in different SCA conditions.

According to the results of monitoring the special scientific and methodological literature, members of the research group found (RG), that despite the significant number of works in our chosen area of scientific intelligence, insufficient theoretical and empirical research is devoted to the modeling and testing of pedagogical conditions for the formation of the readiness of future law enforcement officers to apply measures of physical influence against the predominant offender (offenders) in different SCA conditions, which requires further scientific research to form final judgments on this important for science and practice special physical training problem.

In order to test the pedagogical conditions developed by us in the system of special physical training (SPT) of future law enforcement officers, a pedagogical experiment was organized, which was attended by senior cadets of the faculty № 2 of Kharkiv National University of Internal Affairs (KhNUVS, $n = 86$ people). Participants in the pedagogical experiment were divided into two representative groups: control (Kg , $n = 42$ people) and experimental (Eg , $n = 44$ people). In order to form a readiness for a hand-to-hand fight with the overwhelming enemy (opponents) future law enforcement officers in various SCA

УДК 355.23:355.4(477); 796.8
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2021/33-1.22>

Рибалко П.Ф.,

докт. пед. наук,
професор кафедри теорії і методики фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Калюжний М.Г.,

старший викладач кафедри тактичної та спеціальної фізичної підготовки факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ

Красілов А.Д.,

канд. пед. наук, заслужений тренер України,
старший викладач кафедри теорії і методики фізичної культури
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Титович А.О.,

канд. наук з фіз. виховання і спорту,
доцент кафедри спортивних дисциплін та фізичного виховання
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Головченко О.І.,

канд. наук з фіз. виховання і спорту
доцент кафедри спортивних дисциплін та фізичного виховання
Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

conditions, representatives of the Cg during practical training in the SPT system, forms of physical training, used the current methodology provided by relevant regulations [9]. In turn, the studied cadets Eg in the system of SPT, forms of physical training additionally used the pedagogical conditions developed by us (tabl. 1). The pedagogical conditions proposed by the RG members were used by Eg cadets three times a week during the third stage of the study, which contributed to the steady development of their skills in service-applied hand-to-hand combat, which provides superi-

ority (victory) during hand-to-hand combat with the enemy. When comparing the indicators before and after the use of pedagogical conditions developed by members of the RG, it was found that the results obtained at the end of the pedagogical experiment in the studied groups increased relative to baseline, and these differences are mostly significant (Eg, P<0,05).

Key words: *approbation, Measures of Physical Influence, future officers, Pedagogical Conditions, police officers, offenders, professional education, hand-to-hand training, service training, technical and tactical arsenal.*

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Нині службово-прикладний рукопашний бій представників інституцій сектору безпеки і оборони України є предметом численних науково-практичних дискусій. Варто зауважити, що єдиного уявлення щодо вибору оптимального технічного арсеналу застосування заходів фізичного впливу представниками «силових структур» України в різних умовах службово-бойової діяльності не існує, що підкреслює актуальність обраного напряму наукової розвідки і практичну її спрямованість.

Службово-бойова діяльність (далі – СБД) правоохоронців (працівників Національної поліції України, військовослужбовців Національної гвардії України, тощо) нерідко відбувається в екстремальних умовах, які потребують застосування заходів фізичного впливу (сили) проти правопорушників, які в окремих випадках більш фізично розвинуті, досконало володіють бойовими мистецтвами, або озброєні вогнепальною (холодною) зброєю. Враховуючи викладене вище, прослідковується важливість удосконалення системи рукопашної підготовки правоохоронців різних категорій і вікових груп у системі їх службової (професійної, індивідуальної) підготовки (далі – службової підготовки).

Формування навичок застосування прийомів рукопашного бою (заходів фізичного впливу, сили) у різних умовах СБД (у тому числі, й проти переважаючого за силою правопорушника, правопорушників) у майбутніх офіцерів Національної поліції України (далі – НПУ) вимагає визначення та обґрунтування чинників, що впливають на ефективність цього процесу. Серед них провідне місце посідають педагогічні умови, які нині є актуальним та важливим практичним завданням.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами. Дослідження виконано відповідно до Зведеного плану НДР і ДКР (РК) Українського інституту науково-технічної і економічної інформації (шифр «модель РБ», номер держреєстрації 0108U007536).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням удосконалення системи рукопашної підготовки представниками інституцій сектору безпеки і оборони України (далі – СБОУ) присвячені

наукові праці таких провідних фахівців: К. Ананченка, Б. Бріна, І. Вако, А. Маляренко, А. Маракушина, Р. Метью, М. Оями, Г. Пархомовича, А. Харлампієва, А. Чуха та інших вчених і практиків. Актуальні питання формування готовності майбутніх офіцерів інституцій СБОУ до СБД у системі їх професійної освіти висвітлені у наукових працях О. Маслія [1], О. Хацаюка [2], О. Шагової [3], О. Хацаюка, О. Єлісеєвої, В. Жукова, В. Клименка, Ю. Бережного [4] та інших фахівців зазначеного напряму (Д. Борейчука, Я. Короля, М. Короткіх, В. Рижикова, В. Шемчука).

Цікавими за своїм змістом і науковим підходом є роботи вчених і практиків С. Малолєпшого, М. Калюжного, О. Хацаюка [5], В. Шемчука, І. Донець, А. Леоненка, А. Красілова, С. Кулібаби [6], В. Шемчука, О. Петрачкова, О. Федоренко, Ю. Муштатова, Д. Коновалова [7], А. Турчинова, В. Шемчука, А. Одерова, В. Климовича, М. Саморока [8] та інших фахівців зазначеного напряму наукової розвідки (С. Глазунова, Н. Вербина, Б. Лукіна, О. Моргунова, О. Ярещенка), у яких розкриваються актуальні питання побудови та впровадження в освітній процес системи службової підготовки майбутніх офіцерів інституцій СБОУ сучасних педагогічних моделей, спрямованих на формування в них навичок службово-прикладного рукопашного бою в різних умовах СБД.

Теоретичні положення, викладені у наукових працях зазначених вище учених і практиків, є актуальними для практичного їх впровадження у змістову частину змодельованих нами педагогічних умов, спрямованих на формування навичок застосування заходів фізичного впливу майбутніх офіцерів-правоохоронців проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Моніторинг спеціальної науково-методичної літератури в обраному напрямі дослідження дозволив членам науково-дослідної групи (у складі О. Хацаюка, П. Рибалки, М. Калюжного, А. Красілова, А. Титовича, О. Головченка) визначити такі суперечності між:

– достатнім рівнем теоретичних знань майбутніх офіцерів-правоохоронців у напрямі засто-

сування заходів фізичного впливу у різних умовах СБД і недостатнім рівнем сформованості техніко-тактичної майстерності у напрямі ведення рукопашної сутички з переважаючим за силою правопорушником (правопорушниками) в екстремальних умовах;

– потребою розвитку і удосконалення теоретичних знань та практичних вмінь майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу (сили) у різних умовах СБД з урахуванням позитивного досвіду забезпечення правоохоронної діяльності та відсутності педагогічних умов формування навичок ведення рукопашної сутички майбутніх офіцерів-правоохоронців проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників);

– необхідністю використання у повному обсязі ефективного технічного арсеналу прикладних одноробств та сучасних педагогічних моделей із технічними засобами навчання в системі професійної освіти майбутніх офіцерів-правоохоронців і відсутності педагогічних моделей, методик, а також ефективних та функціональних педагогічних умов, які забезпечують формування прикладних навичок застосування заходів фізичного впливу (сили) майбутніх офіцерів проти фізично розвинутого та озброєного правопорушника (правопорушників) у різних умовах СБД.

Попри значну кількість робіт з обраного нами напрямку наукової розвідки, питанням моделювання та апробації педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників) в різних умовах СБД присвячено не досить теоретичних та емпіричних досліджень, що потребує подальших наукових пошуків для формування остаточних суджень щодо цієї важливої для науки та практики спеціальної фізичної підготовки проблеми.

Мета статті – апробація педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів – правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників) у різних умовах службово-бойової (оперативної) діяльності.

Для досягнення мети дослідження планувався вирішити такі завдання:

– здійснити аналіз науково-методичної та спеціальної літератури у напрямі формування готовності майбутніх офіцерів інституцій СБОУ до СБД в системі їх професійної освіти;

– провести моніторинг спеціальної науково-методичної літератури у напрямі конструювання та апробації сучасних педагогічних моделей, спрямованих на формування навичок службово-прикладного рукопашного бою (навичок застосування заходів фізичного впливу, сили) у майбутніх офіце-

рів інституцій СБОУ (поліцейських, військовослужбовців різних вікових груп і категорій) в системі їх службової (професійної) підготовки;

– здійснити дослідно-експериментальну перевірку ефективності педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників) у різних умовах СБД.

Методи дослідження: абстрагування, аналіз і синтез, індукція і дедукція, моделювання, математично-статистичні (кореляційного аналізу, факторного аналізу), власний досвід участі у забезпеченні правоохоронної діяльності, досвід бойових дій.

Виклад основного матеріалу. Емпіричне дослідження організовано у період із грудня 2019 року по лютий 2021 року (використовувалася навчально-матеріальна база Харківського національного університету внутрішніх справ, далі – ХНУВС). Протягом першого етапу дослідження (грудень 2019-березень 2020 року) здійснено моніторинг спеціальної науково-методичної літератури в обраному напрямі наукової розвідки, сформовано мету та завдання дослідження. Під час другого етапу наукового пошуку (квітень-травень 2020 року), членами науково-дослідної групи (далі – НДГ) були змодельовані педагогічні умови для формування готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників) у різних умовах СБД (табл. 1).

З метою апробації зазначених вище розроблених нами педагогічних умов (табл. 1) членами НДГ організовано педагогічний експеримент (третій етап дослідження, травень 2020-лютий 2021 року), у якому взяли участь курсанти старших курсів факультету № 2 ХНУВС (n = 86 осіб). Надалі учасників педагогічного експерименту було розділено на дві репрезентативні групи: контрольну (Кг, n = 42 особи) та експериментальну (Ег, n = 44 особи). До початку педагогічного експерименту досліджували показники у курсантів ХНУВС (Кг та Ег) за рівнем сформованості готовності до застосування заходів фізичного впливу проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників) у різних умовах СБД достовірно не відрізнялися ($P \geq 0,05$).

З метою формування готовності до ведення рукопашної сутички із переважаючим за силою противником (противниками) в різних умовах СБД курсантами Кг під час практичних занять у системі спеціальної фізичної підготовки (далі – СФП) використовувалася діюча методика, передбачена відповідними нормативно-правовими документами [9].

Досліджувані курсанти Ег в системі СФП додатково використовували розроблені нами педаго-

Педагогічні умови формування готовності курсантів ХНУВС до застосування заходів фізичного впливу проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників) у різних умовах СБД

Внесені зміни у тематику РПНД «Спеціальна фізична підготовка» [9]	Педагогічні умови (навчально-методичне наповнення)
Тема 2. Гімнастика	включення у зміст практичних занять спеціальних вправ із гумовим амортизатором, набивними м'ячами, гімнастичними вправами з партнером (партнерами)
Тема 4. Подолання перешкод	відпрацювання навчальних питань з подолання штучних і природніх перешкод (в умовах значного психофізичного навантаження), доповнено їх тренувальними комплексами рукопашного бою; відпрацювання техніки та тактики застосування заходів фізичного впливу (сили) під час практичних занять з подолання штучних і природніх перешкод, здійснені з використанням штатної екіпіровки та озброєння (у змодельованих екстремальних умовах – із використанням підручних предметів)
Тема 5. Спеціальні підготовчі вправи	доповнення змісту підготовчої частини спеціальними акробатичними вправами (в парах, зі зброєю); розвиток та удосконалення способів контролю оперативного простору у нестандартних положеннях в умовах значної фізичної переваги супротивника та загрози інших агресивно налаштованих осіб
Тема 6. Кидки та прийоми боротьби лежачи	відпрацювання кидків із переважаючої за масою (силою, зростом) супротивником; формування тактильної чутливості та вміння використовувати біомеханічні особливості загального центру маси, окремої біоланки супротивника; відпрацювання контратакуючих дій під час фізичного опору переважаючого за силою супротивника із використанням вогнепальної зброї (підручних засобів, предметів); відпрацювання техніки та способів контратакуючих дій в положенні лежачи (партері) під активного фізичного опору (переваги) супротивника із попутним контролем оперативного простору; включення у зміст практичних занять спарингів із супротивником (супротивниками) різних рівнів фізичного розвитку
Тема 8. Способи затримання	удосконалення способів затримання із акцентованим фізичним впливом на больові точки супротивника (супротивників); доведення до автоматизму способів надягання кайданків (у тому числі, з використанням табельної вогнепальної зброї, спецзасобів, підручних предметів) у різних умовах службово-оперативної (бойової) діяльності
Тема 10. Захист від загрози холодною зброєю	удосконалення технічної майстерності обеззброєння супротивника (супротивників) при ударах ножом із різних положень (у стійці та положенні лежачи)
Тема 11. Захист від загрози вогнепальною зброєю	удосконалення способів уходу з лінії ураження, розвиток навичок контролю безпечної дистанції та способів зближення із супротивником з подальшим його обеззброєнням; формування навичок швидкого пошуку та використання різного роду укриття під час вогневого контакту із правопорушником (правопорушниками)
Тема 12. Способи взаємодопомоги	удосконалення технічної майстерності застосування контратакуючих дій під час опору переважаючого за силою супротивника із акцентованим використанням больового впливу на його уразливі точки (використання табельної вогнепальної зброї, спецзасобів)

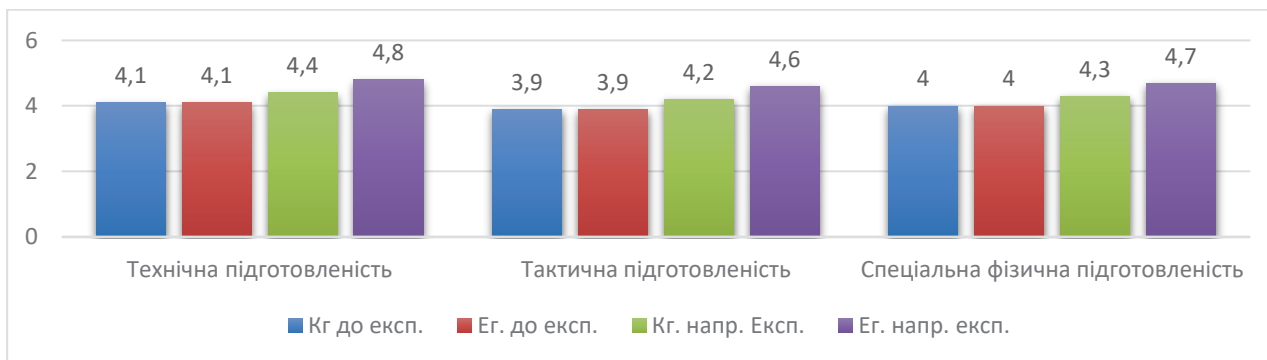
Примітка: застосування заходів фізичного впливу (сили) майбутніми офіцерами у зазначених екстремальних умовах здійснювати відповідно до діючої нормативно-правової бази (чинного законодавства України)

гічні умови (табл. 1). Запропоновані членами НДГ педагогічні умови використовувалася курсантами Ег тричі на тиждень упродовж третього етапу дослідження, що сприяло стійкому формуванню у них навичок службово-прикладного рукопашного бою, який забезпечує перевагу (перемогу) під час ведення рукопашної сутички із переважаючим за силою противником (противниками).

Дослідження ефективності сформованості прикладних професійних компетентностей (навичок застосування заходів фізичного впливу) у курсантів Кг та Ег здійснено відповідно до діючої норма-

тивної бази зі СФП [9, 10] (визначено активність та ефективність техніко-тактичного арсеналу досліджуваних курсантів Кг та Ег до застосування заходів фізичного впливу проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників) упродовж педагогічного експерименту). Результати контрольного тестування рівня сформованості навичок службово-прикладного рукопашного бою наведено на рис. 1.

При порівнянні показників до та після використання розроблених нами педагогічних умов (табл. 1) встановлено, що результати, отримані

Рисунок 1. Динаміка формування навичок застосування заходів фізичного впливу досліджуваними курсантами Кг та Ег проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників) упродовж педагогічного експерименту

Примітка: оцінювання рівня сформованості навичок застосування заходів фізичного впливу (сили) здійснено за чотирьох бальною шкалою, де «5» – максимальний бал, «2» – мінімальний [9]

наприкінці педагогічного експерименту у досліджуваних групах, зросли відносно вихідних даних і ці відмінності переважно є достовірними (Ег, $P \leq 0,05$).

Висновки. Відповідно до результатів емпіричного дослідження членами НДГ встановлено, що розроблені педагогічні умови забезпечують готовність курсантів факультету № 2 ХНУВС (майбутніх офіцерів НПУ) до застосування заходів фізичного впливу проти переважаючого за силою правопорушника (правопорушників) в різних умовах СБД.

Крім цього, в результатів педагогічного експерименту у досліджуваних курсантів Ег підвищилися показники активності та ефективності практичного застосування заходів фізичного впливу у змодельованих умовах, на відміну від досліджуваних Кг, а саме: підвищено ефективність атакуючих і захисних дій; збільшено обсяг атакуючих і захисних дій; збільшено кількість прийомів рукопашного бою; підвищено коефіцієнт активності та надійності; зменшено час (інтервал) проведення атаки, захисту, контратаки; зменшено час переходу від захисту до атаки.

Результати дослідження впроваджені у практику СФП курсантів ХНУВС. Напрями подальшої наукової розвідки передбачають конструювання педагогічної моделі формування готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців НПУ до застосування заходів фізичного впливу (сили) в умовах обмеженого простору.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Маслій О.М. Визначення готовності майбутніх офіцерів ракетно-артилерійського озброєння до професійної діяльності: педагогічний експеримент. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 17 (Т. 1). С. 112–119.
2. Хацяюк О.В. Сутність і структура готовності майбутніх офіцерів НГУ до виконання завдань за

призначенням засобами СФП. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Вип. 65 (Т. 2). С. 144–155.

3. Шагова О.Ю. Експериментальна перевірка ефективності моделі формування готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до застосування STEM-технологій у професійній діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 22 (Т. 3). С. 134–137.

4. Хацяюк О.В., Єлісеєва О.С., Жуков В.Л., Клименко В.П., Бережний Ю.М. Модель формування готовності майбутніх офіцерів-правоохоронців до застосування заходів фізичного впливу в різних умовах службово-оперативної діяльності. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 29 (Т. 2). С. 174–178.

5. Малолєпши С.Б., Калюжний М.Г., Хацяюк О.В. Коефіцієнти ефективності застосування заходів фізичного впливу правоохоронцями МВС України. *Честь і закон*. 2017. № 1. С. 78–84.

6. Шемчук В.А., Донець І.О., Леоненко А.В., Красілов А.Д., Кулібаба С.О. Модернізація системи рукопашної підготовки майбутніх офіцерів. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 25 (Т. 1). С. 108–112.

7. Шемчук В.А., Петрачков О.В., Федоренко О.О., Муштатов Ю.В., Коновалов Д.О. Методика навчання тактиці армійського рукопашного бою здобувачів вищої освіти вищих військових закладів освіти ЗСУ. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 25 (Т. 1). С. 113–118.

8. Турчинов А., Шемчук В., Одеров А., Климович В., Саморок М. Педагогічна модель формування навичок рукопашного бою майбутніх офіцерів до дій в екстремальних умовах. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28 (Т. 4). С. 179–187.

9. Моргунов О.А., Забора А.В., Соколов В.В. Спеціальна фізична підготовка: роб. прог. навч. дисципл. Харків: ХНУВС, 2020. 24 с.

10. Наказ МВСУ від 26.01.2016 № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників НПУ». Київ, 2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/law-s/show/z-0260-16#Text>